

нізовані пошукові заходи з метою встановлення місцезнаходження схрону зі зброєю, але за характером особливостей лісової місцевості та великої площі пошукові і постійні обстріли пошукові заходи результатів не принесли, а отримати більш точні координати схрону від фігуранта не надалось за можливе, так як останній повністю заперечував свою причетність. Слідчі дії відносно всіх встановлених учасників події на даний час продовжуються.

Інна КОЛЕСНІКОВА

*кандидат юридичних наук, доцент, асистент кафедри криміналістики,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
поліграфолог із 2025 року,
м. Харків, Україна*

ПОЛІГРАФОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Сучасний етап розвитку криміналістики та правозастосовної практики в Україні характеризується активною, хоча й вельми суперечливою, імплементацією прикладних психофізіологічних технологій. Поліграфологія, як міждисциплінарна галузь, що інтегрує досягнення психофізіології, юридичної психології, криміналістики та теорії управління, набула особливої актуальності в умовах повномасштабного вторгнення рф на територію України.

Державним запитом на доброчесність з огляду на посилення вимог до кадрової політики в умовах реформування правоохоронної системи та сектору безпеки і оборони, а також впровадження антикорупційних механізмів, вимагає інструментів профілактичного скринінгу та службових розслідувань. Більш того, сучасні виклики у сфері національної безпеки, пов'язані з протидією діям на користь держави-агресора, зумовлюють нагальну необхідність проведення поліграфологічних досліджень. В умовах воєнного стану, інфільтрація агентури ворога до ключових правоохоронних органів та органів державної влади, якими є Національна поліція [1], Національне антикорупційне бюро (НАБУ) [2], Державне бюро розслідувань (ДБР) [3], Бюро економічної безпеки [4], Державна прикордонна служба України [5], Національна гвардія України [6] та інші державні структури, становить екзистенційну загрозу. Стабільність пра-

воохоронних органів, що є ключовими ланками системи правосуддя та правоохоронної діяльності є запорукою стійкості держави.

Поліграфологічне дослідження в даному контексті виступає як ефективний профілактичний та діагностичний інструмент контррозвідувального захисту. Регламентация періодичних перевірок створює потужний стримуючий фактор. Усвідомлення неминучості проходження перевірки значно знижує ймовірність того, що працівники, які мають доступ до державної таємниці, погодяться на співпрацю з ворогом. У цьому контексті поліграфологічні дослідження є своєчасним та критично необхідним інструментом контррозвідувального захисту та посилення інституційної стійкості. Вони спрямовані на зміцнення кадрової безпеки та захист національних інтересів в ключових державних органах в умовах повномасштабної агресії РФ: отримання орієнтовної інформації щодо потенційних загроз (наявності контактів зі спецслужбами ворога, зв'язків на окупованих територіях, що можуть шкодити безпеці, прихованого громадянства, фактів передачі таємних даних тощо).

У корпоративному секторі поліграф часто використовується при кадрових скринінгах у сфері банківської безпеки, охоронного бізнесу, оборонного виробництва, енергетиці, IT-компаніях, логістиці тощо. Зокрема, проводяться скринінгові перевірки кандидатів на посади, періодичні (планові) перевірки персоналу та поліграфологічні дослідження співробітників перед звільненням з посади, якщо вони мали доступ до комерційної, службової, закритої або таємної інформації.

Перед працевлаштуванням поліграфологічні дослідження кандидатів на посаду проводяться з метою отримання інформації щодо: приховування чи викривлення анкетних даних, окремих фактів біографії; зловживання алкоголем, вживання наркотичних та (або) психотропних речовин без призначення лікаря; вчинення респондентом правопорушень, у тому числі корупційних; причетності до вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією; прихованих мотивів працевлаштування; участі у заборонених законом або судом громадських організаціях; наявності громадянства іншої держави; негласної співпраці з іноземними спеціальними службами та/або не передбаченими законом воєнізованими або збройними формуваннями; стану здоров'я, якщо законодавством визначні вимоги щодо придатності за станом здоров'я до певного виду професійної діяльності; правдивості інформації, сумніви щодо якої виникли перед прийняттям на роботу.

У ході періодичних (планових) перевірок персоналу поліграфологічне дослідження проводяться з метою отримання інформації щодо: використання майна та активів компанії для власного збагачення; розголошення, «зливу», продажу комерційної, службової, закритої, таємної інформації; здійснення промислового шпionажу; підтримки стороннього бізнесу за рахунок компанії; отримання неправомірної вигоди; наявності досвіду негласної співпраці з представниками спецслужб, здійснення шантажу, тиску на співробітника представниками спецслужб рф, людьми, які перебувають на окупованих територіях, наявності залежності від алкоголю, наркотиків, азартних ігор, передачі стороннім особам закритої службової інформації компанії, здійснення крадіжок за час роботи у компанії матеріалів, інструментів, технічних засобів тощо, отримання неправомірної вигоди при закупках за час роботи у компанії, налагодження схем «лівих» доходів, отримання «відкатів» тощо.

Під час поліграфологічних досліджень співробітників перед звільненням з'ясовуються факти лобіювання інтересів потенційних контрагентів перебуваючи на посаді у компанії, отримання матеріальної винагороди («відкатів») від контрагентів, виконання іншої оплачуваної роботи на робочому місці, внесення неправдивих відомостей у звітну документацію, розголошення (несанкціонованої передачі) конфіденційної інформації щодо діяльності компанії, співпраці із незаконними збройними формуваннями, терористичними організаціями, спеціальними службами (розвідувальними, безпеки) інших держав, в тому числі виконання їхніх завдань в компанії тощо.

В умовах зростання кількості службових та корупційних правопорушень поліграфологічні дослідження активно імплементуються в практику спеціальних, антикорупційних та правоохоронних органів. З урахуванням мети їх проведення та наявної слідчої ситуації можуть включати тести на знання невідомого рішення, тести на знання відомого рішення або тести перевірки версій.

Тести на знання невідомого рішення використовуються, якщо подія кримінального правопорушення не має повного відображення і завдання слідчого полягає у відновленні повної картини події (місця, часу, знаряддя кримінального правопорушення, точної суми чи кількості викраденого). Поліграфолог за такої слідчої ситуації наперед не знає, які варіанти питань у тесті виявляться значущими для особи, тому такі тести на професійному сленгу поліграфологів та слідчих називають «пошуковими».

Тести на знання відомого рішення використовуються у разі виявлення факту кримінального правопорушення з метою встановлення того, чи володіє підозрюваний інформацією щодо обставин його вчинення, які достовірно відомі слідству і повинні бути відомі причетній особі. При складанні цих тестів поліграфолог повинен знати, на які варіанти стимулів він, з високим ступенем ймовірності, може отримати у респондента максимальні фізіологічні реакції у випадку, коли той причетний до вчинення кримінального правопорушення.

Тести перевірки версій призначені для встановлення того, чия версія – слідства/поліграфолога (заявника, потерпілого, свідка) чи респондента, знаходить підтвердження у його фізіологічних реакціях.

Підготовка будь-якого тестового опитувальника має бути індивідуальним у кожному випадку та не мати звинувачувальної форми. Завжди має бути передбачена як версія слідства, так і версія респондента. Кожне питання, що ставиться на вирішення, повинно бути розкрито в опитувальнику за допомогою багаторазового пред'явлення зі збереженням семантики, але без обов'язковості збереження сонорики. Такий підхід дозволяє при тестуванні емоційно стійких причетних уникнути звикання та згасання реакцій на неодноразове пред'явлення одного і того ж питання, а у тривожних непричетних не сприяє формуванню умовного рефлексу реагування на одноманітне питання звинувачення.

Отже, сучасний стан поліграфології в Україні характеризується процесами активної інституціоналізації та поглибленого наукового обґрунтування. Поліграф утвердився як міждисциплінарний інструментарій, що функціонує на перетині психофізіології, юридичної психології, криміналістики та теорії управління. Емпіричний досвід засвідчує високу ефективність методики виявлення прихованої інформації у правоохоронній та антикорупційній діяльності, зокрема як засобу превентивної діагностики та верифікації інформації, а пріоритетними векторами імплементації поліграфологічних досліджень є кадровий скринінг, забезпечення національної та корпоративної безпеки, а також супровід правозастосовної діяльності. При цьому практика доводить, що застосування поліграфа виступає вагомим чинником зміцнення довіри та індикатором доброчесності персоналу в критично важливих сферах.

Література:

1. Про затвердження Інструкції про порядок використання поліграфів у Національній поліції України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 13.11.2017 р. №920 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1472-17#Text>

2. Про затвердження Порядку перевірки (вивчення) особистих, ділових і моральних якостей кандидата на посаду у Національному антикорупційному бюро України : Наказ Національного антикорупційного бюро України від 29.11.2023 р. № 168 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0168886-23#Text>

3. Про затвердження Порядку проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа у Державному бюро розслідувань : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 травня 2017 р. № 449. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2017-%D0%BF#Text>

4. Про затвердження Порядку проведення психофізіологічного опитування із застосуванням поліграфа у роботі Бюро економічної безпеки України : Наказ Бюро економічної безпеки України від 26.10.2021 р. № 10 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1470-21#Text>

5. Про затвердження Інструкції з організації та проведення опитування із застосуванням поліграфа в Державній прикордонній службі України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 19.04.2022 № 221 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0440-22#Text>

6. Інструкція про порядок організації та проведення психофізіологічного дослідження особового складу із застосуванням поліграфа в Національній гвардії України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 01.09.2017 № 749 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1169-17#Text>

Інна ЛЕВИЦЬКА

*головний спеціаліст відділу психолого-поліграфологічного вивчення
працівників органів прокуратури Генеральної інспекції
Офісу Генерального прокурора, поліграфолог з 2017 року,
м. Київ, Україна*

РОЗРОБКА СТАНДАРТУ ПРОФЕСІЇ «ПОЛІГРАФОЛОГ»: СУТЬ І НАСЛІДКИ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПІЛЬНОТИ

Професійний стандарт «Поліграфолог» розроблявся з метою більш кваліфікованого, узагальненого та єдиного підходу до використання поліграфа у силових відомствах, державних підприємствах та у бізнесі.

Професійний стандарт – це затверджені в установленому порядку вимоги до компетентностей працівників, що слугують основою для формування професійних кваліфікацій.

Професійна кваліфікація – визнана або присвоєна/підтверджена суб'єктом, уповноваженим на це законодавством, та засвідчена відповід-